

9. **Общее языкознание** : Формы существования, функции, история языка / отв. ред. Б. А. Серебренников. – М. : Наука, 1970. – 604 с.
10. **Ожегов С. И.** Толковый словарь русского языка: 80000 слов и фразеологических выражений / С. И. Ожегов, Н. Ю. Шведова. – 4-е изд., доп. – М. : Азбуковник, 1999. – 944 с.
11. **Попов А. С.** Обращения-предложения в современном русском языке / А. С. Попов // Рус. язык в школе. – 1958. – № 5. – С. 36–39.
12. **Прохоренков В.** Что в имени тебе моем (к употреблению вокатива в сакральной сфере) / В. Прохоренков // Наук. вісник Херсон. держ. ун-ту. Серія «Лінгвістика» : зб. наук. пр. – Вип. 10. – Херсон : ХДУ, 2009. – С. 138–143.
13. **Розенталь Д. Э.** Словарь-справочник лингвистических терминов / Д. Э. Розенталь, М. А. Теленкова. – М. : Просвещение, 1985. – 399 с.
14. **Русская грамматика** / под ред. Н. Ю. Шведовой и В. В. Лопатина. – М. : Рус. язык, 1990. – 640 с.
15. **Рыжова Л. П.** Коммуникативные функции обращения / Л. П. Рыжова // Семантика и прагматика синтаксических единств : межвуз. темат. сборник. – Калинин : Калинин. гос. ун-т, 1981. – С. 76–86.
16. **Скаб М. С.** Функціональна сфера апеляції в українській мові (семантика, граматики, прагматика, стилістика) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / М. С. Скаб. – Чернівці, 2002. – 28 с.
17. **Столярова Л. П.** Базовый словарь лингвистических терминов / Л. П. Столярова, Т. С. Пристайко, Л. П. Попко. – К. : ГАРККИ, 2003. – 192 с.
18. **Супрун В. И.** Антропонимы в вокативном употреблении / В. И. Супрун // Изв. Урал. гос. ун-та. – 2001. – № 20 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.philology.ru/linguistics2/suprun_v-01.htm.
19. **Тулузакова О. Г.** Актуалізація етикетних мовних формул на позначення звертань / О. Г. Тулузакова // Наук. праці : Філологія. Мовознавство. – Вип. 79. – Т. 92. – Миколаїв : РВЦ ЧДУ ім. Петра Могили, 2008. – С. 62–67.
20. **Черных П. Я.** Историческая грамматика русского языка : краткий очерк / П. Я. Черных. – М. : Учпедгиз, 1954. – 336 с.
21. **Якобсон Р. О.** Лингвистика и поэтика / Р. О. Якобсон // Структурализм: «за» и «против» / под ред. Е. Я. Басина и М. Я. Полякова. – М. : Прогресс, 1975. – С. 193–230.

Надійшла до редколегії 14.12.15

УДК 81-119:[316.647.8+159.955]

С. А. Любимова

Одеська національна академія харчових технологій

ІЗ ІСТОРІЇ ДОСЛІДЖЕНЬ СТЕРЕОТИПІВ У ГУМАНІТАРНІЙ ПАРАДИГМІ: ВІД СОЦІОЛОГІЇ ДО КОГНІТИВНОЇ ЛІНГВІСТИКИ

Проаналізовано історію досліджень стереотипів у психологічному, соціолінгвістичному, етнолінгвістичному вимірах, результати яких стали підґрунтям лінгвокогнітивних студій стереотипів. Наголошено, що у когнітивній лінгвістиці стереотип розглядається як вербалізована ментальна структура, що репрезентує етнічно і культурно маркований ідеалізований образ людини чи соціальної групи; надано перспективу подальших розвідок.

Ключові слова: стереотип, когнітивна структура, емоційне навантаження, ціннісні властивості, мовна реалізація.

Любимова С. А. Одесская национальная академия пищевых технологий. **ИЗ ИСТОРИИ ИССЛЕДОВАНИЯ СТЕРЕОТИПОВ В ГУМАНИТАРНОЙ ПАРАДИГМЕ: ОТ СОЦИОЛОГИИ ДО КОГНИТИВНОЙ ЛИНГВИСТИКИ**

Проанализирована история исследований стереотипов с точки зрения психологии, социолингвистики, этнолингвистики, результаты которых заложили основание лингвокогнитивного изучения стереотипов. Отмечено, что в когнитивной лингвистике стереотип рассматривается как вербализованная ментальная структура, репрезентирующая этнокультурно маркированный идеализированный образ человека или социальной группы; очерчена перспектива дальнейших исследований.

Ключевые слова: стереотип, когнитивная структура, эмоциональная нагрузка, оценочные признаки, языковая реализация.

Lyubymova S. A. Odessa National Academy of Food Technologies. **THE HISTORY OF STEREOTYPE RESEARCH IN THE HUMANITIES PARADIGM: FROM SOCIOLOGY TO COGNITIVE LINGUISTICS**

Having become recently a very popular object of research for the humanities a stereotype in cognitive linguistics remains a disputable term. The aim of this article is to view from time perspective the most significant gains of psychological, ethno-linguistic, sociolinguistic study of stereotypes that laid the background of a stereotype research in cognitive linguistics. Cognitive, semantic, emotional, cultural nature of a stereotype was determined by W. Lippmann in 1922. From this time on scientists dwell on different aspects of a stereotype and the process of stereotyping. In psychology it was deduced that a stereotype fulfills regulative function as an inalienable element of individual or group perception. Ambivalent character of a stereotype reflects duality of appraisal. The sociolinguistic approach shows a stereotype as the form of a contextually determined judgment about a social group. Stereotypes are formed according to cultural and ethnic patterns. The cognitive linguistics has acknowledged the ability of a stereotype to be represented on lexical and syntactical levels of language. Being the center of semantic and cognitive associations stereotypes form the discourse frames. The controversy of the term is eliminated by clear-cut determination of «stereotype» and «prototype», which is a standard category sample. Attainments in studies of stereotypes have not exhausted subjects for study. The language role in a stereotype formation remains insufficiently explored.

Key words: stereotype, cognitive construct, emotional load, evaluative characteristics, language representation.

Останнім часом поняття «стереотип» у науковому дискурсі набуло значної популярності. Використання цього терміну в лінгвістичній парадигмі досі зостається дискусійним, тому актуальним є аналіз найбільш суттєвих здобутків у дослідженнях стереотипів, що мають вплив на вивчення їх мовного відображення. **Метою** цієї статті було поетапно розглянути досліджені аспекти стереотипу у різних галузях гуманітарних наук на перетині з лінгвістикою.

Лінгвістична парадигма інтегрована у гуманітарно-наукову сферу, що постійно збагачується здобутками інших наук, зокрема філософії, психології, соціології, які, в свою чергу, звертаються до лінгвістичної проблематики. Цей процес взаємообміну впливає на сучасні тенденції розвитку лінгвістичної науки.

Оскільки будь-яке знання виражається та визначається мовними засобами, фрагменти загальної картини світу (концепти, стереотипи) є об'єктами дослідження лінгвoseміотики, соціолінгвістики, етнолінгвістики, лінгвокультурології та когнітивної лінгвістики, для якої притаманно співвіднесення мовних даних із іншими досвідними даними на широкому антропоцентричному фоні.

З погляду когнітивної лінгвістики, яка оперує даними суміжних наук, стереотип є вербалізованою ментальною структурою, що репрезентує етнічно і культурно маркований ідеалізований образ людини чи соціальної групи. Власне ментальний та соціальний аспекти стереотипу від самого початку зацікавили першого визнаного дослідника стереотипів Уолтера Ліппмана, який і впровадив у наукове вживання термін «стереотип».

Американський журналіст, письменник та політолог У. Ліппман (Walter Lippmann) стверджував, що стереотипи є ментальними структурами, які мають функцію спрощувати процес сприйняття соціального, і не тільки, середовища.

Спрощення і прискорення опрацювання всілякої інформації, що доходить до людини від світу, обумовлене фізіологічною здібністю людського мозку фіксувати однотипні зміни в оточенні і відповідним чином реагувати на ці зміни. Цю особливість у розпізнаванні об'єктів реального світу, про яку згадував У. Ліппман у своєму відомому на весь світ творі «Public Opinion», було підтверджено на фізіологічному рівні І. П. Павловим. З погляду фізіології стереотип – це ланцюг нервових слідів попередніх подразників, що спрацьовують, на відміну від умовних та безумовних рефлексів, за відсутності зовнішнього стимулу.

У. Ліппман звернув увагу на те, що ці глибоко укорінені та надзвичайно стійкі уявлення направляють і формують когнітивні та оцінні процеси. Стереотипи функціонують як символічні механізми, які викликають безліч образів: «we pick out recognizable signs out of environment. The signs stand for ideas, and these ideas we fill out with the stock of images» [17, p. 88]. Соціальну природу стереотипів У. Ліппман убачав у кодуванні соціальної інформації [Ibid., p. 125]. У культурному плані стереотипи, за Ліппманом, є продуктами та інструментами культурного «еталонування» [Ibid., p. 119–126]. Важливими для подальших розвідок були ідеї Ліппмана про амбівалентність стереотипів та їх мовну активізацію. Таким чином, робота У. Ліппмана «Public Opinion», яку він опублікував у 1922 році, заклала напрями дослідження стереотипів у майбутньому.

У першій половині ХХ сторіччя основною метою наукових досліджень стереотипів, які проводились переважно в Америці та Європі, були проблеми відповідності стереотипів дійсності.

Американські вчені Д. Катц і К. Брейлі (Daniel Katz and Kenneth Braly), які досліджували у 1930-х роках расові упередження, вважали за стереотипи стандартизовані судження про людей, які ґрунтуються, головним чином, на приналежності індивіду до певної категорії чи наявності рис, що символізують зазвичай расову, національну, професійну, соціальну чи гендерну категорію.

У 1950-ті роки дослідження стереотипів були прагматично спрямовані: стереотипи об'явлено корисними, закономірними формами пізнавальної діяльності людини, що обумовлюють соціальну орієнтацію.

Надалі, у 1960-ті роки, в роботах дослідників підкреслюється сталість стереотипів протягом часу та їх регулятивна функція. В цей час було окреслено проблематику та напрями дослідження психологічного аспекту стереотипів, що вважається найбільш розробленим (О. М. Леонтьєв, І. С. Кон, О. Ю. Семендяєва та інші).

У психології стереотип розглядається: як (1) невід'ємний елемент сприйняття повсякденності людиною, що утворюється на тлі суджень і очікувань на певні властивості людей [3, с. 37]; (2) вміст суспільного знання, що існує у формі понять, навичок і норм поведінки [7, с. 287–288]. Тобто стереотип є формою як індивідуального сприйняття, так і суспільного; крім того, стереотип – це знаряддя опрацювання отриманої інформації та водночас форма її зберігання. Стереотип функціонує у полі свідомого і несвідомого, таким чином він забезпечує взаємодію вербально-семантичного та емоційного стану людини, що визначає її мовну поведінку.

У соціальній психології (R. Taguiri, Jonathan H. Turner, Ш. А. Надірашвілі, В. С. Агєєв, П. Н. Шихерев, S. Moscovici та інші) стереотипи розглядаються як асоціативні якості представників певних соціальних угруповань.

Важливим здобутком соціальної психології в дослідженнях стереотипів є ствердження їх емоційного навантаження. Британський вчений С. Холл (Stuart Hall) вважає, що стереотип можна «розщепити» на два протилежні елементи: «поганий», що викликає негативні емоції, та «добрий», що сприймається позитивно. Однак ці елементи взаємозв'язані [16, p. 308].

Стереотип характеризується подвійністю оцінки. Це пов'язано з різними позиціями оцінювання: суб'єкта та об'єкта. В мові оцінка об'єкта та його ознак передається конотаціями лексичної одиниці. Американський психолог Г. Аллпорт (Gordon Willard Allport) пов'язував виникнення певних когнітивних образів з почуттями симпатії та антипатії. Антипатія супроводжується «ярликотнайменуванням», в якому, крім категоріальних ознак, відзначено оцінне відношення до об'єкта [13, р. 32]. Таким чином, у суспільній свідомості за стереотипним образом закріплюється назва, яка може викликати певні емоції.

У 1970-ті роки, з розвитком структуралізму та семіотики, стереотип розглядається з точки зору його культурної значущості. Так, Ю. Лотман вважає стереотип культурним кодом, що репрезентовано схемами, які часто відтворено у тексті. Стереотипи відіграють велику роль у процесі передачі інформації [8, с. 21].

У французькій школі семіотики і структуралізму (М. Riffaterre, G. Genette, R. Barthes) стереотипи розглядаються як типові лексичні словосполучення, які автоматично відновлюються у мові. Це відбувається за певними схемами, які повторюються без змін у різних сферах суспільного життя, тому Р. Барт називає стереотипи головними образами ідеології: «All official institutions of language are repeating machines: school, sports, advertising, popular songs, news, all continually repeat the same structure, the same meaning, often the same words: the stereotype, the political fact, the major figure of ideology» [14, р. 38]. Отже, стереотипи використовуються для здійснення сугестивного впливу як на індивідуальному, так і на суспільному просторі.

1980-ті роки ознаменувалися розвитком когнітивної парадигми. Тоді стереотипи стали сприйматися як когнітивні структури (Н. Tajfel, J. Turner, Т. Lilly), що з'явилися внаслідок роботи людської психіки, яка не спроможна умістити всю розмаїтість одержаної інформації. З цього часу стереотип сприймається в першу чергу з позиції його когнітивної функції і тільки в другу – з позиції його соціальної прагматики.

Наприкінці минулого сторіччя актуальними стають проблеми виявлення мотивів, функцій стереотипізації і форм її зберігання. В 1990-ті роки стереотип вважається пізнавальним процесом із соціальним наслідком (I. Shneider) імідж-особистим конструктором значення (Н. Tajfel, W. Stephan). До цього часу стереотипи розглядалися в першу чергу як негативні прояви спрощеного сприйняття дійсності, внаслідок чого з'являються упередження. Однак із появою когнітивної парадигми в дослідженнях стереотипів (Н. Tajfel, J. C. Turner, D. Taylor, D. M. Maki) було доведено їх позитивний характер. Стереотип полегшує та прискорює самоотождення індивіду.

На теперішній час стереотип визнається раціональною формою свідомості, що з'являється внаслідок тих самих когнітивних процесів, що лежать в основі концепту, але стереотип є окремим випадком більш універсальної категоризації емоційних і ціннісних властивостей об'єкта.

У ХХІ столітті, коли в гуманітарній парадигмі науки було безперечно визнано роль мови в процесах освоєння світу (Н. Д. Арутюнова, А. Вежбіцька, Є. Бартминський, В. В. Красних, О. П. Левченко, І. Г. Ольшанський та інші), перевага надається дослідженням мовної форми і впливу стереотипів на мовленнєвий процес у певному мовному середовищі. Відображення стереотипів у мові розглядається з різних ракурсів у новітніх напрямках лінгвістики.

У соціолінгвістичному трактуванні німецької дослідниці Ути Квастофф (Uta M. Quasthoff) стереотип є мовним відбиттям стандартизованих соціальних понять: «A stereotype is the verbal expression of a belief which is directed to wards social groups or single persons as members of these groups». Уявлення про певне

угруповання притаманне усім членам мовної спільноти. Стереотипи мають логічну форму суджень, у яких необґрунтовано надається чи заперечується існування певних властивостей, ознак і поведінки об'єкта стереотипізації у спрощеній та узагальненій манері за наявності емоційної оцінки. Лінгвістичною одиницею дослідження стереотипу Ута Квастофф називає речення [19, р. 28].

У соціолінгвістичній концепції стереотипу німецького лінгвіста Флоріана Кулмаса (Florian Coulmas) стереотипи розглядаються як форми фіксованих сполучень слів, які породжуються на перетині узусу та мовної системи. Стереотипи ситуаційно та контекстуально обумовлені. Вони є невід'ємною характеристикою стилю життя певної соціальної групи. Поява стереотипів у мові відбувається внаслідок створення певної соціальної ситуації. З точки зору Кулмаса, референційне відношення стереотипу більш важливе, ніж закріплення стереотипу за певним мовним знаком [15, р. 66–69]. З позиції функційно-комунікативного підходу німецький вчений вважає, що дослідження стереотипів неможливо звести лише до аналізу їх вербальних проявів. Для Кулмаса дослідження стереотипів повинно включати як аналіз конотаційних значень мовних одиниць, що виражають стереотипи і які вчений називає «соціальними значеннями», так і значень, що з'являються у пропозиціях на тлі контексту: «problems of connotation, which in this context become prominent as 'social meaning' to the same degree that propositional meaning recedes in to the background» [Ibid., p. 14].

З позиції функційно-комунікативного підходу вітчизняного науковця Г. Г. Почепцова стереотип з'являється в результаті доповнювального сприйняття в процесі комунікації: «Ми намагаємося доповнити образ співрозмовника до стереотипу, який вже є у нас. Ми намагаємося вписати його у сценарій, фрейм. І це є загальним законом людської психіки» [9, с. 262].

З погляду етнолінгвістики Є. Бартминського, стереотип в широкому лінгвістичному трактуванні є «суб'єктивно детермінованим уявленням про предмет, яке охоплює описові та оцінні ознаки, а також є наслідком інтерпретації дійсності у межах соціальних пізнавальних моделей» [1, с. 7]. Стереотипізації підлягає вся картина світу: космос, світ рослин і тварин, оточення людини, людське суспільство. Процес стереотипізації охоплює семантичний і формальний рівні мови. На думку Є. Бартминського, стереотип – це ментальний конструкт, який утверджується у свідомості через мовний знак [Там само, с. 7–9].

Психолінгвістичне трактування убачає три види стереотипів: (1) стереотипи мовної поведінки, які зумовлюють ті дії, що необхідно здійснити в певній ситуації; (2) стереотипи-уявлення, які визначають очікування у тій чи іншій ситуації; (3) стереотипи-образи, які з'являються на основі стереотипних уявлень про певні угруповання людей [5, с. 178]. Але усі види стереотипів характеризуються наявністю мовного компонента. Розподіл стереотипів на вербальні та ментальні є доволі спрощеним, тому що будь-які стереотипи є глибинними ментальними структурами, що не тільки проявляються на мовному рівні, але й формуються за участю мови.

Полеміка щодо співвідношення мови та стереотипів не згасає з кінця ХХ сторіччя. Існує декілька поглядів на цю проблему: (1) стереотип не є мовною структурою, отже не є об'єктом лінгвістичних розвідок; (2) використання терміну «стереотип» у лінгвістиці не є доцільним, тому що в лінгвістичному узусі існують такі поняття, як «кліше» і «штамп»; (3) стереотип – це глибинна ментальна структура, яка не тільки зберігає та передає інформацію, але й формує її за допомогою мовних засобів.

Деяке використання терміну «стереотип» в когнітивній лінгвістиці визиває критику через відсутність уніфікованого визначення терміну. Термін «стереотип»

у лінгвістиці змішують або с поняттями сталих мовних структур (кліше і штампів), або з категоріальним еталоном (прототипом).

Невиразність термінів «стереотип» та «прототип» і їх взаємозамінність існує внаслідок перетину цих понять [11, с. 58]. О. О. Селіванова вважає, що причиною взаємозамінності цих термінів є двозначність визначення прототипу, який розглядається як найкращий зразок категорії, що виокремлюється на основі відносин родинної подібності. Водночас прототип розглядається як ідеалізований образ-стандарт, що концентрує велику кількість спільних рис категорії. Стабільність прототипу як семантичної суті концептуальної структури зближує його зі стереотипом [Там само, с. 14].

Американський культуролог і лінгвіст У. Мітчелл (W. J. T. Mitchell) розглядає стереотип як класифікатор категорії та вважає стереотип соціопсихологічним поняттям. З погляду У. Мітчелла, стереотипи надають матеріал для класифікації об'єктів соціального середовища, особливо тих, що зазнають дискримінації та переслідування. Стереотипи не є помітними знаками виняткових подій та особистостей, вони непомітно впроваджуються та поширюються у повсякденному житті. За У. Мітчеллом, стереотипи – це певні когнітивні моделі забобонів та упереждень, що апелюють до всіх наших почуттів: «Stereotypes are not visible or exceptional figures but invisible (or semivisible) and ordinary, insinuating themselves into everyday life... They circulate across sensitive registers from the visible to audible, and they typically conceal themselves as transparent, hyperlegible, inaudible, and invisible cognitive templates of prejudice» [18, p. 296–298].

Вдале рішення, на наш погляд, проблеми розрізнення термінів «стереотип» і «прототип» запропоновано О. П. Левченко: прототип визначається як зразок, що складається з набору існуючих у культурі прикладів, тоді як стереотип репрезентує реалізований у прототипах стандарт [6, с. 60]. Таким чином, шаблонність та типовість ментальної структури, на підґрунті якої будується стереотипний образ, є прототипом. Прототип, що виникає на основі прецедентних феноменів, діє як взірць у процесі ототожнення об'єктів категоризації та називається функційним прототипом.

У когнітивній парадигмі лінгвістики стереотип визнано ментальною шаблоною структурою, що корелює з мовною картиною світу (Є. Бартминський, В. В. Красних, Ю. Є. Прохоров, П. О. Сорокін та інші). Стереотип виникає внаслідок спілкування відповідно до семантичних принципів певного соціального угруповання [12, с. 134].

У когнітивній лінгвістиці стереотип розглядається як «певний образ-уявлення, як ментальний малюнок, стійке, мінімізовано-інваріантне, зумовлене національно-культурною специфікою уявлення про предмет чи про ситуацію» [Там само, с. 178]. В. В. Красних називає стереотипи «несвідомими моделями когнітивної дії», за допомогою яких здобувається і зберігається знання. Стереотипи функціонують як автоматизовані еталони [5, с. 177], за участю яких утворюються фрейми на основі семантико-когнітивної асоціації, що виникає в процесі активізації асоціативно-вербальних зв'язків [4, с. 132–133].

Стереотипи в мові проявляються, як вважає Ф. С. Бацевич – український вчений у галузі комунікативної лінгвістики і філософії мови, у часто повторюваних властивостях об'єкта в різних видах дискурсу; у наявності дериватів лексичних одиниць, що номінують стереотип, із цими властивостями у семантиці [2, с. 258–259].

Представник російської когнітивної лінгвістики Ю. Є. Прохоров вважає, що вербальне втілення стереотипу на лексичному рівні виявляється у номінації, що закріплює за об'єктом не тільки ім'я, але й культурні асоціації чи конотації. На

синтаксичному рівні стереотип виражається у пропозиційних структурах, які передають «суб'єктивне уявлення про об'єкт у поєднанні описових та оцінних ознак, що виокремлюються відповідно до існуючих у суспільстві пізнавальних моделей» [10, с. 72]. У дискурсивних ситуаціях, у яких зображено стереотип, виявляються семантичні моделі поведінки стереотипних образів.

Таким чином, за майже столітню історію дослідження стереотипів було доведено, що: (1) стереотип є когнітивною шаблоною структурою, яка з'являється внаслідок процесів абстрагування і редукції, що забезпечує швидку обробку інформації; (2) стереотипізація є природний процес, притаманний людській свідомості; (3) стереотипи є відносно стійкі структури індивідуальної та суспільної свідомості, що забезпечують стабільність взаємовідносин між індивідуумом і суспільством; (4) стереотипи ґрунтуються головним чином на суспільному досвіді, який передається через них у процесі комунікації; (5) стереотипи є афективно забарвлені та амбівалентні за своєю природою, що виявляється у подвійності оцінки та почуттів, які вони викликають; (6) етнічна і культурна маркованість стереотипів реалізується у мові; (7) мовна реалізація стереотипів спостерігається на різних рівнях мови.

Незважаючи на досягнення у дослідженні стереотипів, залишаються нерозкритими багато важливих питань. Серед них проблема формування стереотипів та роль мови у їх виникненні. Також важливим є дослідження преференційного віднесення стереотипів до об'єктів стереотипізації; змін у мовній реалізації стереотипів протягом часу.

Бібліографічні посилання

1. **Бартминский Е.** Этноцентризм стереотипа: результаты исследования немецких (Бохум) и польских (Люблин) студентов в 1993–1994 гг. / Е. Бартминский // Речевые и ментальные стереотипы в синхронии и диахронии : тез. конф. – М., 1995. – С. 7–9.
2. **Бацевич Ф. С.** Основи комунікативної лінгвістики / Ф. С. Бацевич. – К. : Вид. центр «Академія», 2004. – 344 с.
3. **Кон И. С.** Психология предрассудка (О социальных корнях этнических предубеждений) / И. С. Кон // Новый мир. – 1966. – № 9. – С. 187–205.
4. **Красных В. В.** Когнитивная база vs культурное пространство в аспекте изучения языковой личности (к вопросу о русской концептосфере) / В. В. Красных // Язык. Сознание. Коммуникация : сб. ст. / ответ. ред. В. В. Красных, А. И. Изотов. – М., 1997. – 192 с.
5. **Красных В. В.** Этнопсихолінгвістика і лінгвокультурологія : курс лекцій / В. В. Красных. – М. : ИТДГК «Гнозис», 2002. – 284 с.
6. **Левченко О. П.** Термін «прототип» у лінгвокультурології / О. Левченко // Вісн. нац. ун-ту «Львівська політехніка». Серія : Проблеми української термінології. – 2004. – № 503. – С. 58–60.
7. **Леонтьев А. Н.** Проблемы развития психики / А. Н. Леонтьев. – М. : Наука, 1965. – С. 260–284.
8. **Лотман Ю. М.** Структура художественного текста / Ю. М. Лотман. – М. : Искусство, Серия: Семиотические исследования по теории искусства, 1970. – 384 с.
9. **Почепцов Г. Г.** Теория коммуникации / Г. Г. Почепцов. – К. : Ваклер, 2001. – 656 с.
10. **Прохоров Ю. Е.** Национальные и социокультурные стереотипы речевого общения и их роль в обучении русскому языку иностранцев / Ю. Е. Прохоров. – М. : Икар, 1999. – 228 с.
11. **Селіванова О. О.** Проблема стереотипу в сучасній лінгвістиці / О. О. Селіванова // Мовознавчий вісник : зб. наук. праць / Черкаський нац. ун-т ім. Б. Хмельницького. – 2008. – Вип. 7. – С. 8–19.
12. **Сорокин Ю. А.** Стереотип, штамп, клише: к проблеме определения понятий / Ю. А. Сорокин // Общение: теоретические и практические проблемы. – М., 1978. – С. 133–138.

13. **Allport G. W.** The Nature of Prejudice / G. W. Allport. – Garden City, NY : Double day Anchor, 1958. – 496 p.
14. **Barthes R.** The Pleasure of the text / R. Barthes. – Hilland Wang; Reissue edition, 1975. – 84 p.
15. **Coulmas F.** Routineim Gespräch. Zurpragmatischen Fundierung der Idiomatik / F. Coulmas. – Wiesbaden : Athenaion, 1981. – 262 S.
16. **Hall S.** The West and the Rest: Discourse to Power / S. Hall // Formations of Modernity / S. Hall, B. Greben (eds.). – Cambridge, 1992. – P. 270–310.
17. **Lippmann W.** Public Opinion / W. Lippmann. – NY : McMillan, 1961. – 427 p.
18. **Mitchell W. J. T.** What Do Pictures Want : The Lives and Loves of Images / W. J. T. Mitchell. – Chicago : University of Chicago Press. – 2005. – 380 p.
19. **Quasthoff M. Uta.** The Uses of Stereotype in Everyday Argument: Theoretical and Empirical Aspects / Uta M. Quasthoff // Journal of Pragmatics, vol. 2, iss.1. – North-Holland Publishing Company, 1978. – P. 1–48.

Надійшла до редколегії 19.02.16

УДК 81'42

Е. Л. Ляпичева

Днепропетровский национальный университет имени Олеся Гончара

МОДЕЛЬ ПОНИМАНИЯ РЕЧИ И ПРИМЕНЕНИЕ ЕЁ В АНАЛИЗЕ ТЕКСТА (на материале беседы митрополита Антония Сурожского «О творении и спасении мира»)

Рассмотрено применение психолингвистической модели понимания слова в практике анализа текста, методика которого предусматривает описание языковых образов сознания, возникающих при понимании текста; характеристику коммуникативного пространства текста, его структуры и методов изложения материала, а также выделение ключевых идей, слов и формулировку замысла автора.

Ключевые слова: психолингвистическая модель понимания речи, методика анализа текста, духовная беседа.

Ляпичева О. Л. Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара.
**МОДЕЛЬ РОЗУМІННЯ МОВЛЕННЯ ТА ЗАСТОСУВАННЯ ЇЇ В АНАЛІЗІ ТЕКСТУ
(на матеріалі бесіди митрополита Антонія Сурожського «Про творіння та спасіння
миру»)**

Розглянуто застосування психолінгвістичної моделі розуміння слова у практиці аналізу тексту, методика якого передбачає опис мовних образів свідомості, що виникають під час розуміння тексту, надання характеристики комунікативного простору тексту, його структури й методів викладу матеріалу, а також виділення ключових ідей, слів та формулювання задуму автора.

Ключові слова: психолінгвістична модель розуміння мовлення, методика аналізу тексту, духовна бесіда.

Lyapicheva Y. L. Oles Honchar Dnipropetrovsk National University. **MODEL OF
SPEECH UNDERSTANDING AND ITS APPLICATION IN TEXT ANALYSIS (based on the
metropolitan Anthony of Sourozhskiy's conversation «About Creation and Salvation of the
world»)**

Text analysis was and remains relevant in modern linguistics. The purpose of this article is to show the possibility of using of the model of speech understanding in the study of the text. Its tasks include the description of the methods of text analysis based on the psycholinguistic models of speech understanding.